

31.3.2017

EOAK/2065/2017

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Pirkko Äijälä-Roudasmaa

ESPOON KAUPUNGIN VIHERLAAKSON MUISTIPALVELUKESKUS

Tarkastuspöytäkirja

Paikka: Viherlaakson muistipalvelukeskus, Kuusiniemi 13-15, 02180 Espoo

Aika: 30.3.2016

Läsnä: Oikeusasiamiehen kansliasta:
Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Pirkko Äijälä-Roudasmaa
Notaari Kaisu Lehtikangas

Viherlaakson muistipalvelukeskuksesta:
Palveluesimies - - -
vs. palveluvastaava - - -

Tarkastuksen tarkoitus:

Oikeusasiamiehen kanslian edustajat esittivät eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen Maija Sakslinin antaman määräyskirjan tarkastuksen suorittamista varten ja kertoivat lyhyesti aulais-oikeusasiamiehen suorittamista tarkastuksista sosiaalihuollon yksiköihin kuten vanhusten ympärivuorokautista palveluasumista tarjoaviin yksiköihin.

Tarkastus tehtiin ennalta ilmoittamatta.

Tarkoitus oli tutustua Espoon kaupungin ylläpitämän muistisairaille vanhuksille ympärivuorokautista palveluasumista tarjoavan Viherlaakson muistipalvelukeskuksen hoidon sisältöön ja laatuun. Vanhuksille ympärivuorokautista palveluasumista tarjoavissa yksiköissä haluttiin selvittää vanhusten saaman hoivan ja hoidon ihmisarvoa kunnioittavaa sisältöä ja sitä, että kunnat huolehtivat myös heikommassa asemassa olevien kuntalaisten perustuslain 19 §:n mukaisesta oikeudesta sosiaaliturvaan ja huolenpitoon.

Huomiota kiinnitettiin lisäksi vammaisuuteen ja esteettömyyteen liittyviin kysymyksiin.

Eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT) tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi, ja siksi tarkastus tehtiin myös tässä tarkoituksessa.

Yleiskuvaus tarkastettavasta kohteesta:

Viherlaakson muistipalvelukeskus sijaitsee Viherlaaksossa Lippajärven rannalla luonnonkauniilla ja rauhallisella paikalla. Talo oli kolme vuotta sitten peruskorjattu täysin ja vanha laitoshoidtoa tarjoava vanhainkoti oli muutettu muistipalvelukeskukseksi, joka tarjosi päivätoimintaa kotona asuville muistisairaille 10 hengen ryhmille arkipäivisin, myös parin tunnin ”päiväparkki” mahdollisuuden, joka mahdollistaa omaisen asioinnin esimerkiksi hammaslääkärissä tms. poikkeavat tilanteet.

Päiväkeskustilat olivat erittäin viihtyisät ja valoisat ja ne mahdollistivat sekä erilaiset viriketoiminnot askartelusta, laulutuokioista laadukkaan kuntosalin käyttöön. Myös yhteinen ateriointi kuului ohjelmaan ja lepomahdollisuus. Tarkastushetkellä päivätoimintaan osallistuvat henkilöt kiittelivät kovasti toiminnan monipuolisuutta. Päivätoimintaan osallistuvat asiakkaat olivat kotihoidon suosittelimia ja heille oli tehty asiasta kirjallinen päätös. Käyntejä oli 1-3 kertaa viikossa. Kun asiakas ei enää selvinnyt kotona tuettuna, hän siirtyi ympärivuorokautisten palveluiden piiriin ensin mahdollisesti lyhytaikaisjaksoja käyttäen ja sitten lopullisesti.

Rakennus on kolmekerroksinen. Pohjakerroksessa sijaitsevat lyhytaikaishoivan tilat – 15–17 asukaspaikkaa siisteissä kaksioissa, joissa asutaan keskimäärin 1–2 viikkoa kriisitilanteissa – ja päivätoiminnan tilat sekä toimistotiloja.

Pitkäaikaishoidossa oli 48 asukaspaikkaa, joista 24 asukaspaikkaa 1. kerroksessa ja 24 asukaspaikkaa 2. kerroksessa. Koska kerrokset olivat identtiset eikä asukkaiden terveydessä ollut eroja esimerkiksi sairauden etenemisen suhteen, tarkastuskohteeksi valittiin kerros 1.

Yksikön tilat olivat erittäin avarat ja valoisat. Jokaisella asukkaalla oli oma huone tilavine kylpyhuoneineen. Huoneessa oli talon puolesta laadukas sänky. Muuten asukkaat saivat kalustaa kotinsa oman makunsa mukaisesti omaisten avustuksella. Kerroksen ainoassa kaksiossa asui pariskunta, jotka kutsuivat tarkastajat tutustumaan huoneistoon. Molemmat asukkaat ja heidän vierailulla ollut poikansa kehuivat palveluja, hoitoa ja heidän uutta asuntoaan. Myös yksiöt, joihin asukkaan luvalla tutustuimme, olivat todella siistejä ja tilavia. Asukkaiden yksityisyys oli erittäin hyvin turvattu.

Leveillä käytävillä oli helppo liikkua apuvälineitä käyttäen, myös tukikaiteet ja valaistus olivat asianmukaiset. Kerroksessa oli kaksi eri värein kalustettua oleskelutilaa, joista pääsi todella tilaville parvekkeille sekä kaksi ruokailutilaa ruuan annostelupisteineen.

Asukkaiden keski-ikä oli yli 80 vuotta ja valtaosa asukkaista oli naisia. Tällä hetkellä kaikki yksikön asukkaat ovat suomenkielisiä, mutta henkilökunta selviää kielellisesti myös ruotsinkielisten asukkaiden kanssa. Asukkaiden hoitoisuusastetta palvelukeskuksen edustajat pitivät korkeana, koska asukkailla saattoi esiintyä hoitotoimenpiteissä yllättävää aggressiivisuutta.

Terveydenhoito:

Muistipalvelukeskuksessa kävi Attendo Oy:ltä ostettu yleislääkäri kerran viikossa. Joka toinen viikko hän perehtyi neljän tunnin ajan 1. kerroksen ja joka toinen viikko 2. kerroksen asukkaiden terveyteen ja lääkityksen suunnitteluun. Muistipalvelukeskuksessa oltiin tyytyväisiä lääkäriin, johon voi olla yhteydessä myös muina arkipäivinä virka-aikana. Muina aikoina oltiin yhteydessä Jorvin päivystykseen.

Lääkkeet toimitettiin pussijakeluna Soukan Apteekista, ainoastaan asukkaiden tietyt akuutin sairauden vaatimat omat lääkkeet lääketutkinnon suorittaneet hoitajat jakoivat erikseen. Psyk- ja unilääkkeiden käyttöä oli saatu vähennettyä samoin lääkkeiden päällekkäisyyksiä. Lääkkeet säilytettiin lukitussa tilassa, johon oli pääsy vain luvansaanneilla henkilöillä.

Vaikka asukkaat siirtyvät nykyään kotoaan yksiköihin asumaan entistä huonokuntoisempina, muistipalvelukeskuksen edustajat olivat tyytyväisiä siitä, että heillä oli yhä asukkaina henkilöitä, jotka olivat muuttaneet taloon sen valmistuttua yli kolme vuotta sitten.

Fysioterapia /kuntoutus / muistineuvojat:

Talossa ei ole omaa fysioterapeuttia, mutta uuden asukkaan tullessa taloon, fysioterapeutti tutkii hänet ja antaa kuntoutusohjeet. Työote on muistipalvelukeskuksessa kuntouttava. Lääkärin läheteellä saa fysioterapiaa esim. leikkauksesta kuntoutumiseen tai muuhun akuuttiin vaivaan. Asukkaiden omaiset myös tilaavat asukkaille yksityisiä fysioterapiapalveluja jonkin verran.

Toisin kuin tarkastajat olivat yksikön verkkosivustoita ymmärtäneet, Espoossa työskentelevät 9 muistineuvojaa työskentelevät tiiviissä yhteistyössä kotihoidon ja päivätoiminnan kanssa tehden kotikäyntejä asiakkaiden koteihin. Kun asiakas siirtyy ympärivuorokautiseen hoivaan, hänen hoitovastuunsa siirtyy koulutetulle henkilökunnalle, joilla on hyvä kokemus ja koulutus muistisairaahan ihmisen kohtaamisesta ja hoivan tarpeesta. Toimintaa kehitetään koko ajan työyhteisössä.

Suun hygienia ja terveys:

Asukkaiden suun hygieniasta huolehditaan. Suuhygienisti käy kerran vuodessa ja tarkastaa kaikkien asukkaiden suun terveyden. Hammaskiven poisto ja pienemmät paikkaukset voidaan hoitaa muistipalvelukeskuksen tiloissa, muuten käytetään kunnallista hammashoitoa, ellei asukkaalla ole pysyvää hammaslääkärisuhdetta, jota hän ja omaiset haluavat jatkaa. Kummassakin kerroksessa on myös suuhygieniasta vastaava hoitaja, joka on perehtynyt aiheeseen ja on apuna, jotta hampaiden päivittäinen puhdistus sujuisi. Suuhygieniasta on maininta palvelusuunnitelmassa.

Puhtaus:

Muistipalvelukeskuksen pohjakerroksessa on suuri ja erittäin hyvin suunniteltu sauna- ja pesutila, jossa asukkailla on mahdollisuus saunoa halutessaan. Osa nauttii tästä mahdollisuudesta jopa yhdessä kotona asuvan puolisonsa kanssa, jotkut asukkaat eivät halua saunoa lainkaan.

Suihkutus on tarpeen vaatiessa, kuitenkin vähintään kerran viikossa.

Kaikki asukkaat eivät käyttäneet vaippoja, mutta valtaosalla niitä oli käytössä. Vaippoja oli monenlaisia, mutta eniten housuvaippoja, jotka olivat asiakkaalle mukavat ja helpot käyttää. Asiakkaita ohjattiin wc-käynteihin aina tarvittaessa, herätessä, ennen ateriointeja ja ennen nukkumaan menoa.

Kaikki tavatut asiakkaat ja heidän wc-tilansa olivat siistejä.

Ateriointi:

Lounas ja päivällinen tulevat Taavin muistipalvelukeittiöstä, puurot ja kahvit sekä iltapala valmistetaan kerroksissa. Ruokalista vaikutti monipuoliselta ja ateriat söivät joko itsenäisesti tai autettuina. Ateriointi tapahtui rauhallisesti, ruuan ulkonäkö ja tuoksu olivat miellyttävät. Myös yöllä oli mahdollisuus saada yöpalaa. Muistipalvelukeskuksessa toimi asiakasraati, jossa asukkaat käsittelivät monia asumiseen ja hoivaan liittyviä asioita. Tarkastajille luetusta pöytäkirjasta ilmeni, että kevään yhdessä kokouksessa oli nimenomaan käsitelty emännän läsnä ollessa asukkaiden ruokailutoivomuksia, joita oli kirjattu kiitettävästi.

Ulkoilu ja virkistys:

Ulkoiluun oli muistipalvelukeskuksessa erittäin hyvät puitteet. Oma suuri ja aidattu piha tarjosi mahdollisuuden turvalliseen puuhasteluun ja ulkoiluun hoitajien läsnä ollessa. Pihalla oli istuoksia ja marjapensaita ja tarkoitus oli perustaa pieni kanala, joita yhdessä kesäisin hoidetaan. Ulkoilu oli kuitenkin ympärivuotista ja hoitajat olivat valmiita lähtemään vuoronvaihdon yhteydessä pidemmillekin kävelyille. Suuret parvekkeet tarjosivat mahdollisuuden ulkona olemiseen niillekin, jotka eivät suostuneet sen suurempaan ulkona oloon. Ulkoilusta pidettiin kirjaa, jotta jokainen asukas saataisiin ulos ainakin kerran viikossa. Kaikilla asukkailla oli vaatetusta eri vuoden ajoille. Testamenttilahjoituksena oli juuri saatu pyörätuoliin sopivia lämpimiä viittoja ja jalkineita.

Virkistystoimintaa oli joka päivä, ja kunkin hoitajan omat taidot vaikuttivat, oliko kyseessä pianon soitto ja yhteislaulu, tuolijumppa, lehtien luku tms. toiminta. Kaikkiin vuoden merkkipäiviin valmistauduttiin yhdessä, poisnukkuneiden muistoa kunnioitettiin erityisellä kahvitilaisuudella. Pihalla tehtiin talkoita ja pidempiä retkiä oli viime vuonna tehty Hakaniemen halliin ja Linnanmäen Sea Lifeen.

Vammaisuus ja esteettömyys:

Sekä koko muistipalvelukeskus, että sen suuret aidatut piha-alueet todettiin esteettömiksi ja laadituksi siten, että apuvälineitä käyttävän muistisairaana henkilön on tiloissa turvallista liikkua ja elää. Opasteet ja valaistus olivat asianmukaiset. Rannekehälytystä harva asukas osasi enää käyttää, mutta asuinhuoneisiin oli ohjelmoitu älylaitteet, jotka ilmoittivat hoitajien päätteellä, jos asukas kaatui huoneessaan, jos hän oli yli tietyn ajan wc:ssä tai kun hän poistui yöllä huoneestaan.

Julkisen liikenteen pysäkit olivat noin 50 m:n päässä muistipalvelukeskuksesta.

Itsemääräämisoikeus ja rajoitustoimenpiteet:

Aamupalaa on periaatteessa tarjolla klo 5–10, mutta valtaosa aterioi klo 7–9 saadakseen puuron lämpimänä. Myös iltapalan voi syödä haluamanaan aikana klo 18–21.30, joten asiakkaalla oli oikeus omaan päivärytmiin.

Karkaamisten estämiseksi muistipalvelukeskuksen ulko-ovi oli lukittu, samoin kuin portaikon ovet ja pihan portti. Hygieniahaalareita jouduttiin käyttämään kahdella asukkaalla tuhrimisen estämiseksi. Sängyn laidat nostettiin joillakin, usein asukkaan omasta toivomuksesta. Kaikista näistä toimenpiteistä keskusteltiin lääkärin ja omaisten kanssa ja lääkäri teki niistä kirjallisen, määräaikaisen päätöksen palvelusuunnitelmaan. Koska sängyt olivat laskettavissa hyvin alas, hoitajat mielellään toimivat näin, ja laittoivat sängyn viereen patjan. Näin pyrittiin minimoimaan sängystä putoamisen riskit.

Pyörätuoleissa ei käytetty minkäänlaisia haaravöitä, vaan hoitajat korjasivat asukkaan asentoa tarvittaessa. Muutenkin pyrittiin aina siihen, että pyörätuolia tarvitseva asukas siirrettiin nojatuoliin muiden asukkaiden kanssa esim. aterioimaan ja katsomaan televisioita.

Hoito- ja palvelusuunnitelmat:

Hoito- ja palvelusuunnitelma tehtiin mahdollisimman pian asukkaan muutettua muistipalvelukeskukseen, kuitenkin viimeistään kuukauden kuluessa muutosta ja tarkistetaan vähintään puolen vuoden välein tai asiakkaan voinnin niin edellyttäessä. Viherlaakson muistipalvelukes-

kus lähettää tarkastajien pyynnöstä heille kaksi suunnitelmaa arviotavaksi. Oleellista olisi, että ensimmäisen suunnitelman yhteydessä saataisiin mahdollisimman paljon tietoa asiakkaan elämästä ja arvoista omaisilta ja häneltä itseltään.

Saattohoito:

Asukkaat hoidetaan muistipalvelukeskuksessa elämän loppuun asti. Lääkäri tekee saattohoitopäätöksen keskusteltuaan asukkaan, omaisten ja henkilökunnan kanssa palliatiiviseen hoitoon siirtymisestä. Asiaa helpottaa, jos asukas on tehnyt hoitotahdon. Omaiset voivat yöpyä asukkaan huoneessa niin halutessaan. Kotisairaanhoidon kanssa yhteistyö on sujuvaa ja lääkärin kanssa konsultoidaan. Tarvittaessa on mahdollista hankkia lisähenkilökuntaa. Aina saattohoitoa ei tarvita, koska kuolema saattaa tulla yllättäen.

Henkilökunta:

Muistipalvelukeskuksessa työskenteli johtajan lisäksi palveluvastaava, kaksi palveluohjaajaa ja palvelusihteeri. Välittömässä hoitotyössä toimiva henkilöstö oli 8 sairaanhoitajaa, 29 lähihoitajaa, 5 hoiva-avustajaa sekä 9 laitosavustajaa. Hoitohenkilökunnan vaihtuvuus oli vähäistä ja kaikilla oli mahdollisuus osallistua työtehtäviä tukevaan koulutukseen. Johdon ote muistipalvelukeskuksessa oli rakentava ja uusille ideoille avoin.

Paloturvallisuus:

Sovittiin, että muistipalvelukeskuksesta toimitetaan viimeksi laadittu paloturvallisuuspöytäkirja kansliaan.

Havainnot:

Eduskunnan oikeusasiamiehen määräämät tarkastajat pitivät Viherlaakson muistipalvelukeskusta kaikilta osin laadukkaana muistisairaiden vanhusten hoivapaikkana. Sekä sisä- että ulkotilat olivat valoisat, raikkaat ja toimivat. Hoitohenkilökunnan suhde asukkaisiin näyttäytyi tarkastuksella läheisenä ja asukkaan tarpeita huomioivana.

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin kommentit:

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin katsoi Espoon sosiaali- ja terveystoimen tarjoavan Viherlaakson muistipalvelukeskuksen asukkaille laadukasta hoivaa ja hoitoa asianmukaisissa tiloissa. Jatkossa olisi hyvä, jos muistisairaiden vanhusten fysioterapian säännöllisyyttä olisi mahdollista lisätä muistisairauden aiheuttaman jäykistymisen ehkäisemiseksi ja elämän laadun parantamiseksi.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Pirkko Äijälä-Roudasmaa
vanhempi oikeusasiamiehensihteeri